ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 10ης Σεπτεμβρίου 2009 *

Στην υπόθεση C-199/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Αυστρία) με απόφαση της 23ης Απριλίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Μαΐου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Erhard Eschig

κατά

UNIQA Sachversicherung AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans, πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot, J. Makarczyk, P. Kūris και C. Toader (εισηγήτρια), δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 11ης Μαρτίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο E. Eschig, εκπροσωπούμενος από τον E. Salpius, Rechtsanwalt,

— η UNIQA Sachversicherung AG, εκπροσωπούμενη από τον M. Paar, Rechtsanwalt,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer και τον J. Bauer,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Smolek,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την N. Yerrell και τον G. Braun,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 14ης Μαΐου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/344/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1987, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την ασφάλιση νομικής προστασίας (ΕΕ L 185, σ. 77).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των E. Eschig και της ασφαλιστικής εταιρίας UNIQA Sachversicherung AG (στο εξής: UNIQA), σχετικά με την κάλυψη ορισμένων εξόδων δικηγόρου και την εγκυρότητα ρήτρας, περιεχόμενης στους γενικούς όρους ασφαλιστικής σύμβασης νομικής προστασίας, κατά την οποία, σε περίπτωση που περισσότεροι ασφαλισμένοι στρέφονται εναντίον των ίδιων αντιδίκων προς διασφάλιση των συμφερόντων τους, στηριζόμενοι στην ίδια ή παρόμοια αιτία, ο ασφαλιστής έχει τη δυνατότητα να περιορίσει την παροχή του στη διεξαγωγή της «πιλοτικής» δίκης, ή ενδεχομένως, στην άσκηση συλλογικής αγωγής ή σε άλλες συλλογικές μορφές υπερασπίσεως, επιλέγοντας ο ίδιος νομικούς εκπροσώπους.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Η ενδέκατη και δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 87/344 ορίζουν τα εξής:

«εκτιμώντας ότι το συμφέρον του ασφαλισμένου που έχει συνάψει σύμβαση νομικής προστασίας επιβάλλει να έχει ο ασφαλισμένος τη δυνατότητα να επιλέγει ο ίδιος το δικηγόρο του, ή κάθε άλλο πρόσωπο το οποίο διαθέτει τα προσόντα που απαιτεί η εθνική νομοθεσία μέσα στα πλαίσια κάθε δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας και κάθε φορά που ανακύπτει σύγκρουση των συμφερόντων

ότι πρέπει να δοθεί στα κράτη μέλη η ευχέρεια να απαλλάσσουν τις επιχειρήσεις από την υποχρέωση να επιτρέπουν στον ασφαλισμένο την ως άνω ελεύθερη επιλογή δικηγόρου, όταν η ασφάλιση νομικής προστασίας αφορά μόνον υποθέσεις που οφείλονται στη χρησιμοποίηση οχήματος οδικής κυκλοφορίας στο έδαφός τους και συντρέχουν και άλλες περιοριστικές προϋποθέσεις»

4 Το άρθρο 3 της οδηγίας 87/344 ορίζει:

«1. Η εγγύηση νομικής προστασίας πρέπει να αποτελεί αντικείμενο σύμβασης ξεχωριστής από τη σύμβαση τη συναπτόμενη για άλλους κλάδους ή αντικείμενο ξεχωριστού κεφαλαίου ενός ενιαίου ασφαλιστηρίου με μνεία του περιεχομένου της εγγύησης νομικής προστασίας, αν απαιτεί τούτο το κράτος, και του αντίστοιχου ασφαλίστρου.

2. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσει ότι οι εγκατεστημένες στην επικράτειά του επιχειρήσεις συμμορφούνται, ανάλογα με τη λύση που επιβάλλει το κράτος μέλος, ή κατ' επιλογήν τους αν το κράτος μέλος συμφωνεί, προς μία τουλάχιστον από τις ακόλουθες εναλλακτικές λύσεις:

α) η επιχείρηση εξασφαλίζει ότι κανένα μέλος του προσωπικού που έχει αναλάβει τη διαχείριση των ασφαλιστικών περιπτώσεων του κλάδου νομικής προστασίας ή την παροχή νομικών συμβουλών σχετικών προς τη διαχείριση αυτή δεν ασκεί συγχρόνως παρόμοια δραστηριότητα:

— για άλλο κλάδο που καλύπτει η ίδια η επιχείρηση, αν πρόκειται για επιχείρηση πολλαπλών κλάδων,

— άσχετα από το αν πρόκειται για επιχείρηση πολλαπλών κλάδων ή για εξειδικευμένη επιχείρηση, σε άλλη επιχείρηση συνδεόμενη με την πρώτη με οικονομικούς, εμπορικούς ή διοικητικούς δεσμούς, η οποία και καλύπτει έναν ή περισσότερους ασφαλιστικούς κλάδους από αυτούς που αναφέρει η οδηγία 73/239/ΕΟΚ·

β) η επιχείρηση αναθέτει τη διαχείριση των ασφαλιστικών περιπτώσεων του κλάδου νομικής προστασίας σε μια νομικά ξεχωριστή επιχείρηση. Μνεία της επιχείρησης αυτής γίνεται στη χωριστή σύμβαση ή το χωριστό κεφάλαιο του ασφαλιστηρίου που προβλέπεται στην παράγραφο 1. Αν αυτή η νομικά ξεχωριστή επιχείρηση συνδέεται με άλλη επιχείρηση που ασκεί ασφαλιστική δραστηριότητα σε έναν ή περισσότερους άλλους κλάδους που αναφέρονται στο σημείο Α του παραρτήματος της οδηγίας 73/239/ΕΟΚ, τα μέλη του προσωπικού της εν λόγω επιχείρησης τα οποία ασχολούνται με τη διαχείριση ασφαλιστικών περιπτώσεων ή την παροχή νομικών συμβουλών σχετικά με αυτή τη διαχείριση δεν επιτρέπεται να ασκούν συγχρόνως την αυτή ή παρόμοια δραστηριότητα για την άλλη επιχείρηση. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλουν τις αυτές απαιτήσεις για τα μέλη του διευθυντικού οργάνου·

γ) η επιχείρηση πρέπει να προβλέπει στη σύμβαση το δικαίωμα του ασφαλισμένου να αναθέτει σε δικηγόρο της επιλογής του ή, εφόσον αυτό επιτρέπεται από την εθνική

νομοθεσία, σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο διαθέτει τα απαραίτητα προσόντα, την υπεράσπιση των συμφερόντων του από τη στιγμή κατά την οποία δικαιούται να ζητήσει παρέμβαση του ασφαλιστή δυνάμει του ασφαλιστηρίου.

3. Οποιαδήποτε λύση και αν επιλεγεί, οι ασφαλισμένοι κατά κινδύνων νομικής προστασίας θεωρείται ότι απολαύουν ισοδύναμων εγγυήσεων βάσει της παρούσας οδηγίας.»

5 Το άρθρο 4 της οδηγίας 87/344 ορίζει:

«1. Κάθε ασφαλιστική σύμβαση νομικής προστασίας προβλέπει ρητά ότι:

α) σε κάθε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, όταν καλείται δικηγόρος, ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί η εθνική νομοθεσία, για να υπερασπίσει ή να εκπροσωπήσει τον ασφαλισμένο ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, ο ασφαλισμένος έχει την ελευθερία της σχετικής επιλογής·

β) ο ασφαλισμένος είναι ελεύθερος να επιλέγει δικηγόρο, ή, αν θέλει και εφόσον το επιτρέπει η εθνική νομοθεσία, οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα για την υπεράσπιση των συμφερόντων του, σε περίπτωση που ανακύψει σύγκρουση συμφερόντων.

2. Ως δικηγόρος νοείται κάθε πρόσωπο που δικαιούται να ασκεί τις επαγγελματικές του δραστηριότητες υπό μία από τις ονομασίες που προβλέπει η οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους.»

6 Το άρθρο 5 της οδηγίας 87/344 ορίζει:

«1. Κάθε κράτος μέλος μπορεί να εξαιρέσει από την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 1, την ασφάλιση νομικής προστασίας αν πληρούνται όλοι οι ακόλουθοι όροι:

α) η ασφάλιση περιορίζεται σε υποθέσεις που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση οδικών οχημάτων στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους·

β) η ασφάλιση συνδέεται με σύμβαση βοηθείας που θα παρέχεται σε περίπτωση ατυχήματος ή βλάβης όπου ενέχεται οδικό όχημα·

γ) ούτε ο ασφαλιστής της νομικής προστασίας ούτε ο ασφαλιστής της βοήθειας δεν καλύπτουν κλάδο ευθύνης·

δ) λαμβάνονται μέτρα ώστε η παροχή νομικών συμβουλών και η εκπροσώπηση καθενός των διαδίκων σε περίπτωση διαφοράς να εξασφαλίζονται από δικηγόρους τελείως ανεξάρτητους, εφόσον οι εν λόγω διάδικοι είναι ασφαλισμένοι σε θέματα νομικής προστασίας στον ίδιο ασφαλιστή.

2. Η εξαίρεση που παραχωρείται από κράτος μέλος σε μία επιχείρηση κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1 δεν θίγει την εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφος 2.»

7 Το άρθρο 6 της οδηγίας 87/344 ορίζει:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε, χωρίς να θίγεται οποιοδήποτε δικαίωμα προσφυγής σε δικαστική αρχή, που ενδεχομένως προβλέπεται από εθνικό δίκαιο, να προβλεφθεί μια διαδικασία διαιτησίας ή άλλη διαδικασία που να παρουσιάζει ανάλογα εχέγγυα αντικειμενικότητας με την οποία να μπορεί να αποφασίζονται, σε περίπτωση διάστασης απόψεων μεταξύ του ασφαλιστή νομικής προστασίας και του ασφαλισμένου του, οι δέουσες ενέργειες για τη ρύθμιση της διαφοράς.

Η ασφαλιστική σύμβαση πρέπει να αναφέρει ότι ο ασφαλισμένος έχει το δικαίωμα να προσφύγει σε μια τέτοια διαδικασία.»

8 Το άρθρο 7 της οδηγίας 87/344 ορίζει:

«Κάθε φορά που ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων ή διαφωνία όσον αφορά τη διευθέτηση της διαφοράς, ο ασφαλιστής νομικής προστασίας ή, ανάλογα με την περίπτωση, το γραφείο διακανονισμού ζημιών υποχρεούται να ενημερώνει τον ασφαλισμένο:

— για το δικαίωμα που προβλέπει το άρθρο 4,

— για τη δυνατότητα να προσφύγει στη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 6.»

Η εθνική νομοθεσία

9 Το άρθρο 158k του αυστριακού νόμου της 2ας Δεκεμβρίου 1958, όπως τροποποιήθηκε από το νόμο της 11ης Φεβρουαρίου 1993 περί ασφαλιστηρίων συμβάσεων (Versicherungsvertragsgesetz, στο εξής: VersVG), ο οποίος θεσπίστηκε για τη μεταφορά του άρθρου 4 της οδηγίας 87/344 στην εσωτερική έννομη τάξη, καθιερώνει τον κανόνα της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου από τον έχοντα συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας.

10 Το άρθρο 158 k του VersVG ορίζει:

«1. Ο ασφαλισμένος έχει το δικαίωμα να επιλέξει ελεύθερα πρόσωπο που συγκεντρώνει τα επαγγελματικά προσόντα προκειμένου να τον εκπροσωπεί στο πλαίσιο δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών. Μπορεί, επίσης, να επιλέγει ελευθέρως νομικό εκπρόσωπο προς υπεράσπιση των εννόμων συμφερόντων του σε περίπτωση συγκρούσεως συμφερόντων με τον ασφαλιστή.

2. Με την ασφαλιστήρια σύμβαση μπορεί να συνομολογηθεί ότι ο ασφαλισμένος είναι υποχρεωμένος να επιλέξει για την εκπροσώπησή του σε δικαστικές ή διοικητικές διαδικασίες μόνο πρόσωπα τα οποία έχουν την επαγγελματική ικανότητα εκπροσωπήσεως διαδίκων και είναι εγκατεστημένα στην έδρα του εκάστοτε αρμόδιου σε πρώτο βαθμό δικαστηρίου ή διοικητικής αρχής. Στην περίπτωση που τα πρόσωπα τα οποία συγκεντρώνουν τα απαιτούμενα προσόντα και είναι εγκατεστημένα στον τόπο αυτό είναι λιγότερα από τέσσερα, το δικαίωμα επιλογής επεκτείνεται στα πρόσωπα τα εγκατεστημένα εντός της περιφέρειας που συμπίπτει με τα όρια της κατά τόπο αρμοδιότητας του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου και στην οποία βρίσκεται η έδρα της προαναφερθείσας αρχής.

3. Το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής που αναγνωρίζεται στον ασφαλισμένο δυνάμει της πρώτης περιόδου της πρώτης παραγράφου υφίσταται όταν αυτός ζητήσει τη συνδρομή ενός συμβούλου στο πλαίσιο μιας διοικητικής ή δικαστικής διαδικασίας. Σε περίπτωση συγκρούσεως συμφερόντων τυγχάνει εφαρμογής η δεύτερη περίοδος της ίδιας παραγράφου. Εάν η ασφαλιστική επιχείρηση έχει αναθέσει σε άλλη επιχείρηση τη διαχείριση της ζημίας, η υποχρέωση αυτή ενημερώσεως βαρύνει και τη δεύτερη αυτή επιχείρηση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Ο E. Eschig, Αυστριακός υπήκοος, είχε συνάψει με την UNIQA σύμβαση νομικής προστασίας, στην οποία τα μέρη συμφώνησαν να εφαρμόσουν τους γενικούς όρους ασφάλισης νομικής προστασίας (Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutz Versicherung, στο εξής: ARB 1995).

12 Κατά το άρθρο 6.7.3 των ARB 1995:

«Σε περίπτωση κατά την οποία πλείονες ασφαλισμένοι απολαύουν ασφαλιστικής καλύψεως προς υπεράσπιση των εννόμων συμφερόντων τους βάσει ενός ή περισσοτέρων ασφαλιστηρίων συμβάσεων και λόγω της ίδιας ή παρεμφερούς αιτίας στρέφονται προς διασφάλιση των συμφερόντων τους εναντίον του ιδίου(-ων) αντιδίκου(-ων), ο ασφαλιστής της νομικής προστασίας έχει τη δυνατότητα να περιορίσει αρχικώς την παροχή του στην εξώδικη υπεράσπιση των εννόμων συμφερόντων των ασφαλισμένων και στην άσκηση αγωγών μόνον επί των "πιλοτικών" υποθέσεων, η εκδίκαση των οποίων κρίνεται αναγκαία επιλέγοντας ο ίδιος νομικούς εκπροσώπους.

Σε περίπτωση κατά την οποία τα μέτρα αυτά δεν καλύπτουν επαρκώς τους ασφαλισμένους έναντι του κινδύνου απωλείας των δικαιωμάτων τους, ιδίως σε περίπτωση επικείμενης παραγραφής, ο ασφαλιστής αναλαμβάνει, επίσης, τα έξοδα συλλογικών αγωγών ή τα έξοδα άλλων μορφών συλλογικής υπερασπίσεως, δικαστικής ή εξώδικης, των συμφερόντων των ασφαλισμένων, επιλέγοντας ο ίδιος νομικούς εκπροσώπους.»

13 Ο E. Eschig, όπως και χιλιάδες άλλοι επενδυτές, ορισμένοι εκ των οποίων είχαν συνάψει σύμβαση νομικής προστασίας με την UNIQA, είχε επενδύσει χρηματικά ποσά στις παρέχουσες επενδυτικές υπηρεσίες επιχειρήσεις AMIS Financial Consulting AG και AMIS Asset Management Investment Services AS, οι οποίες στη συνέχεια περιήλθαν σε κατάσταση αδυναμίας πληρωμών.

14 Ο E. Eschig ανέθεσε στη δικηγορική εταιρία Salpius Rechtsanwalts τη νομική του εκπροσώπηση σε πλείονες διαδικασίες, όπως στις διαδικασίες πτωχεύσεως των εταιριών αυτών, της ποινικής δίωξης που ασκήθηκε κατά των διευθυντικών οργάνων τους καθώς και της διαδικασίας που κινήθηκε κατά της Αυστριακής Δημοκρατίας, στην οποία προσήψε πλημμελή εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών.

15 Ο E. Eschig ζήτησε από την UNIQA να επιβεβαιώσει ότι οι μέχρι τότε και οι μελλοντικές ενέργειες των επιλεγέντων από αυτόν δικηγόρων καλύπτονταν από την ασφαλιστήρια σύμβαση νομικής προστασίας.

16 Η UNIQA απέρριψε το αίτημα, στηριζόμενη στις διατάξεις του άρθρου 6.7.3 του ARB 1995.

17 Ο E. Eschig άσκησε αγωγή ενώπιον του Landesgericht Salzburg με αίτημα να αναγνωριστεί, πρώτον, ότι η UNIQA ήταν υποχρεωμένη να αναλάβει τα έξοδα που αφορούσαν τις μέχρι τότε και τις μελλοντικές ενέργειες των δικηγόρων του και, δεύτερον, ότι το άρθρο 6.7.3 των ARB 1995 δεν είναι έγκυρο, επομένως, δεν αποτελεί μέρος της σύμβασης παροχής νομικής προστασίας.

18 Το δικαστήριο αυτό απέρριψε την αγωγή για το λόγο ότι το άρθρο 6.7.3 των ARB 1995 δεν αντιβαίνει προς το άρθρο 158k του VersVG, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/334, αλλά, αντιθέτως, το συμπληρώνει και εισφέρει λύση σε περίπτωση «πολλαπλών ζημιών».

19 Ο E. Eschig άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία απορρίφθηκε από το Oberlandesgericht Linz. Το εφετείο αποφάνθηκε ότι ο περιορισμός που θέτει το άρθρο 6.7.3 των 1995 ήταν σύμφωνος με την οδηγία 87/334.

20 Επιληφθέν κατόπιν αιτήσεως αναιρέσεως (Revision), το Oberster Gerichsthof έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του άρθρου 4 της οδηγίας 87/334.

21 Αφενός, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 4 της εν λόγω οδηγίας και το γεγονός ότι το άρθρο 5 αυτής προβλέπει μία μόνο παρέκκλιση από την αρχή της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου συνηγορούν υπέρ της απόψεως του E. Eschig.

22 Αφετέρου, κατά το εν λόγω δικαστήριο, από την τελολογική ερμηνεία του άρθρου 4 μπορούν να συναχθούν πλείονες λόγοι υπέρ του δικαιώματος του ασφαλιστή να επιλέγει νομικό εκπρόσωπο για λογαριασμό των ασφαλισμένων σε περίπτωση που μεγάλος αριθμός τους έχει υποστεί ζημία από το ίδιο γεγονός.

23 Δεδομένου ότι η δαπάνη για την άσκηση συλλογικής αγωγής είναι πολύ μικρότερη από αυτή που θα συνεπαγόταν η άσκηση πολλών ατομικών αγωγών, ενδέχεται οι ασφαλιστικές εταιρίες να αποδέχονται κάλυψη συλλογικών ζημιών μόνον υπό τον όρο ότι θα μπορούν να ορίζουν οι ίδιες τον νομικό εκπρόσωπο όλων των ασφαλισμένων.

24 Επιπλέον, το άρθρο 6.7.3 των ARB 1995 συμπληρώνει την αρχή της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου που καθιερώνει η οδηγία 87/344.

25 Το αιτούν δικαστήριο έχει επίσης αμφιβολίες ως προς τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον ορισμό της έννοιας «συλλογική ζημία». Κατ' αυτό, ρήτρα που παρέχει στον ασφαλιστή το δικαίωμα να επιλέξει τον νομικό εκπρόσωπο σε περίπτωση που εμπλέκονται «περισσότεροι ασφαλισμένοι» έρχεται μάλλον σε αντίθεση προς τους σκοπούς και τις απαιτήσεις της οδηγίας 87/344.

26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/344 [...] την έννοια ότι δεν επιτρέπει να περιέχεται στους γενικούς όρους για τη σύναψη ασφαλιστηρίων συμβάσεων που εφαρμόζει ασφαλιστής νομικής προστασίας ρήτρα κατά την οποία, σε περίπτωση ζημίας μεγάλου αριθμού ασφαλισμένων οφειλόμενης στην ίδια αιτία (π.χ. στην αδυναμία πληρωμών στην οποία περιήλθε επιχείρηση παρέχουσα επενδυτικές υπηρεσίες), ο ασφαλιστής έχει τη δυνατότητα επιλογής του δικηγόρου περιορίζοντας, κατά συνέπεια, το δικαίωμα των ασφαλισμένων να επιλέξουν εκείνοι ελεύθερα νομικό εκπρόσωπο που θα τους εκπροσωπήσει (την καλούμενη ρήτρα "συλλογικών ζημιών");

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: υπό ποιες προϋποθέσεις υφίσταται "συλλογική ζημία" παρέχουσα τη δυνατότητα, σύμφωνα με (ή μάλλον συμπληρωματικώς προς) την προαναφερθείσα οδηγία στον ασφαλιστικό φορέα να επιλέξει νομικό εκπρόσωπο αντί του ασφαλισμένου;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

27 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/344 έχει την έννοια ότι ο ασφαλιστής νομικής προστασίας μπορεί να επιφυλάξει για τον εαυτό του το δικαίωμα επιλογής του νομικού εκπροσώπου όλων των ασφαλισμένων, σε περίπτωση κατά την οποία μεγάλος αριθμός ασφαλισμένων έχει υποστεί ζημία από το ίδιο γεγονός.

Παρατηρήσεις υποβληθείσες στο Δικαστήριο

28 Ο E. Eschig, όπως και η Αυστριακή και Τσεχική Κυβέρνηση, διατείνονται ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας έχει την έννοια ότι αποκλείει ερμηνεία εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως υπό την έννοια ότι ο ασφαλιστής μπορεί να επιφυλάξει για τον εαυτό του το δικαίωμα επιλογής εκπροσώπου σε περίπτωση κατά την οποία μεγάλος αριθμός ασφαλισμένων έχει ζημιωθεί από το ίδιο γεγονός.

29 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας είναι γενικής ισχύος και προβλέπει ειδική εγγύηση υπέρ όσων έχουν συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας, η οποία δεν αφορά την αποτροπή ή την άρση συγκρούσεως συμφερόντων ή την εξάλειψή τους. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται περιορισμός τελολογικής φύσεως ή στηριζόμενος στα οικονομικά συμφέροντα των ασφαλιστών, όπως αυτός περί του οποίου πρόκειται στην κύρια δίκη.

30 Η UNIQA και η Επιτροπή έχουν αντίθετη άποψη.

31 Υποστηρίζουν ουσιαστικώς ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/334 δεν απονέμει στον ασφαλισμένο σε θέματα νομικής προστασίας αυτοτελές δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα αυτό είναι επιδεκτικό περιορισμών όταν μεγάλος αριθμός ασφαλισμένων έχουν ζημιωθεί από την ίδια αιτία. Θεμελιώνουν δε την επιχειρηματολογία τους στον σκοπό και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η οδηγία 87/344 καθώς και στην συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', 3, παράγραφοι 2 και 5, της οδηγίας, υπό το πρίσμα των αιτιολογικών της σκέψεων.

32 Ειδικότερα, η UNIQA και η Επιτροπή ισχυρίζονται ότι η οδηγία σκοπεί κυρίως στην αποτροπή του ενδεχομένου συγκρούσεως συμφερόντων μεταξύ των ασφαλισμένων που έχουν συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας και των ασφαλιστών ή την άρση των συγκρούσεων αυτών, προς τούτο δε, παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ τριών δυνατοτήτων. Πράγματι, μπορούν να επιλέξουν μεταξύ της εφαρμογής του συστήματος υποχρεωτικής εξειδίκευσης στο οποίο αναφέρεται η όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 87/344, της διαμορφώσεως του περιεχομένου

των εν λόγω συμβάσεων κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/344 ή της εφαρμογής μιας από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας εναλλακτικές λύσεις.

33 Η κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/334 αρχή της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου τυγχάνει εφαρμογής αποκλειστικώς στην περίπτωση που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας.

34 Κατά την Επιτροπή, αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας αφορούσε το σύνολο των προβλεπόμενων από το άρθρο της 3, παράγραφος 2, λύσεων, οι δύο πρώτες θα καθίσταντο άνευ σημασίας και θα κατέληγαν να έχουν απλώς και μόνο συμπληρωματικό χαρακτήρα, καθόσον η προβλεπόμενη από το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας λύση θα ετύγχανε εφαρμογής σε κάθε περίπτωση.

35 Η UNIQA θεμελιώνει την επιχειρηματολογία της στην ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 87/334, η οποία αναγνωρίζει το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου κάθε φορά που ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων. Επιβάλλεται, συνεπώς, το συμπέρασμα ότι, ελλείψει συγκρούσεως συμφερόντων, δεν υφίσταται δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου.

36 Η UNIQA ισχυρίζεται, εξάλλου, ότι το 1987, έτος έκδοσης της οδηγίας 87/334, η προβληματική ήταν επικεντρωμένη στις ατομικές ζημίες και την προστασία όσων τις είχαν υποστεί, με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται οι συλλογικές ζημίες από την οδηγία αυτή.

37 Εξάλλου, η προβλεπόμενη από το άρθρο 5 της οδηγίας 87/334 παρέκκλιση αποδεικνύει ότι παρεκκλίσεις από την αρχή της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου είναι δυνατές και νόμιμες. Κατά την UNIQA, το εν λόγω άρθρο δεν συνιστά απόλυτη εξαίρεση, αλλά απλώς και μόνον ένα παράδειγμα. Θεωρεί, συνεπώς, ότι η μη λήψη

υπόψη των συλλογικών ζημιών καθιστά επιβεβλημένη την αναλογική ερμηνεία του άρθρου 5 της οδηγίας αυτής, προς υπεράσπιση των συμφερόντων όσων έχουν συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας.

Απάντηση του Δικαστηρίου

38 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ., αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, 292/82, Merck, Συλλογή 1983, σ. 3781, σκέψη 12, της 21ης Φεβρουαρίου 1984, 337/82, St. Nikolaus Brennerei und Likörfabrik, Συλλογή 1984, σ. 1051, σκέψη 10, της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-223/98, Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 23, της 14ης Ιουνίου 2001, C-191/99, Kvaerner, Συλλογή 2001, σ. I-4447, σκέψη 30, καθώς και της 7ης Ιουνίου 2005, C-17/03, VEMW κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-4983, σκέψη 41).

39 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι από το προοίμιο της οδηγίας 87/344 προκύπτει ότι αυτή σκοπεί, αφενός, στη διευκόλυνση της ελεύθερης εγκαταστάσεως των ασφαλιστικών επιχειρήσεων μέσω της εξαλείψεως των εμποδίων τα οποία απορρέουν από τις εθνικές ρυθμίσεις που απαγορεύουν την ταυτόχρονη παροχή ασφαλιστικών υπηρεσιών νομικής προστασίας και άλλων ασφαλιστικών κλάδων και, αφετέρου, στην προστασία των συμφερόντων των ασφαλισμένων, ιδίως αποτρέποντας, στο μέτρο του δυνατού, τις ενδεχόμενες συγκρούσεις συμφερόντων και καθιστώντας εφικτή την επίλυση των διαφορών μεταξύ ασφαλιστών και ασφαλισμένων.

40 Προς επίτευξη του σκοπού αυτού, η εν λόγω οδηγία προβλέπει, αφενός, οργανωτικά και συμβατικά μέτρα, αφετέρου, ειδικές εγγυήσεις υπέρ των ασφαλισμένων.

41 Όσον αφορά τα οργανωτικά και συμβατικά μέτρα, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 87/334 παρέχει στους ασφαλιστές τη δυνατότητα να αναθέτουν τη διαχείριση των ζημιών είτε σε ειδικό προσωπικό στο πλαίσιο της ίδιας επιχείρησης είτε, με

υπεργολαβία, σε νομικά διακριτή επιχείρηση. Επιπλέον, το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας καθιστά εφικτή την αποτροπή των συγκρούσεων συμφερόντων, παρέχοντας στον ασφαλισμένο τη δυνατότητα να επιλέξει τον νομικό εκπρόσωπό του, ευθύς μόλις επέλθει η καλυπτόμενη ζημία.

42 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 87/344, καθεμία από τις παραπάνω λύσεις θεωρείται ότι διασφαλίζει με ισοδύναμο τρόπο το συμφέρον των ασφαλισμένων σε θέματα νομικής προστασίας. Στα κράτη μέλη απόκειται να εξασφαλίσουν την εκ μέρους των εγκατεστημένων στο έδαφός τους ασφαλιστικών επιχειρήσεων υιοθέτηση μιας από τις προαναφερθείσες εναλλακτικές λύσεις. Πάντως, κάθε κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα να επιβάλει μία από τις εναλλακτικές αυτές λύσεις ή να παράσχει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ περισσότερων εναλλακτικών λύσεων.

43 Επιπλέον, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/334 ορίζει ότι η ασφάλιση νομικής προστασίας πρέπει να αποτελεί αντικείμενο σύμβασης χωριστής από τη συναπτόμενη για τους άλλους κλάδους σύμβαση ή αντικείμενο χωριστού κεφαλαίου ενός ενιαίου ασφαλιστηρίου με μνεία του περιεχομένου της εγγύησης νομικής προστασίας. Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να υποχρεώσουν τους ασφαλιστές να προσδιορίζουν το ασφάλιστρο που αντιστοιχεί στην ασφάλιση νομικής προστασίας.

44 Όσον αφορά τις ειδικές εγγυήσεις, η οδηγία αυτή αναγνωρίζει το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου από τους ασφαλισμένους στις διαδικασίες που αναφέρονται στο άρθρο 4, στοιχείο α', ή, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, στοιχείο β', όταν ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων.

45 Όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 4, 6 και 7 της οδηγίας 87/344, τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται υπέρ των ασφαλισμένων σκοπούν στην ευρεία προστασία των συμφερόντων του ασφαλισμένου χωρίς να αφορούν αποκλειστικά καταστάσεις στις οποίες ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων.

46 Διαπιστώνεται, επίσης, ότι από το γράμμα των άρθρων 3 έως 5, καθώς και από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η οδηγία προκύπτει ότι το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου αναγνωρίζεται σε κάθε ασφαλιστή κατά τρόπο γενικό και αυτόνομο, εντός των ορίων που θέτει καθένα από τα άρθρα αυτά.

47 Υπενθυμίζεται, πρώτον, ότι, με εξαίρεση τις περιπτώσεις στις οποίες ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/344 αναγνωρίζει στον ασφαλισμένο το δικαίωμα να επιλέγει τον νομικό εκπρόσωπό του, περιορίζοντάς το, όμως, στο πλαίσιο δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών. Η χρήση της αντωνυμίας «κάθε» καθώς και ο χρόνος του ρήματος «αναγνωρίζω» καταδεικνύουν το γενικό χαρακτήρα και τη δεσμευτική ισχύ του εν λόγω κανόνα.

48 Υπογραμμίζεται, δεύτερον, ότι η διάταξη αυτή καθορίζει το ελάχιστο επίπεδο ελευθερίας που πρέπει να αναγνωριστεί στον ασφαλισμένο, ανεξαρτήτως της εναλλακτικής επιλογής του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας που εφαρμόζει η ασφαλιστική επιχείρηση.

49 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄ της οδηγίας, απορρέει ένα αυτοτελές δικαίωμα του έχοντος συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας να επιλέγει ελεύθερα τον εκπρόσωπό του, διατηρείται ακέραιο το πεδίο εφαρμογής των προβλεπόμενων από το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α΄ της οδηγίας 87/344 μέτρων.

50 Συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 87/344 παρέχει ευρύτερα δικαιώματα στους ασφαλισμένους σε σύγκριση με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας. Η διάταξη αυτή επιτρέπει την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου μόνο στο πλαίσιο δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών. Αντιθέτως, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας, ο ασφαλισμένος έχει το δικαίωμα να αναθέσει την υπεράσπιση των συμφερόντων του σε νομικό εκπρόσωπο κάθε φορά που δικαιούται να αξιώσει την παρέμβαση του ασφαλιστή δυνάμει της ασφαλιστήριας σύμβασης, συνεπώς και πριν κινηθεί οποιαδήποτε δικαστική ή διοικητική διαδικασία.

51 Επιπλέον, η προτεινόμενη από την UNIQA και την Επιτροπή ερμηνεία θα είχε ως συνέπεια την εκμηδένιση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/344. Πράγματι, αν προκρινόταν η εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας, το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου θα υπήρχε ακόμη και πριν κινηθεί οποιαδήποτε δικαστική ή διοικητική διαδικασία. Εάν το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας ετύγχανε εφαρμογής μόνο στην περίπτωση που η πρώτη πρόταση γινόταν δεκτή, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/344 θα καθίστατο άνευ κανονιστικού περιεχομένου.

52 Εξάλλου, η ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 87/344 επιβεβαιώνει ότι το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου στο πλαίσιο δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με την ύπαρξη συγκρούσεως συμφερόντων.

53 Βεβαίως, οι όροι «und zwar immer» που απαντούν στη γερμανική απόδοση της εν λόγω αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας 87/344 θα μπορούσαν να ερμηνευτούν υπό την έννοια ότι το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου συνδέεται με την ύπαρξη συγκρούσεως συμφερόντων. Εντούτοις, μια τέτοια ερμηνεία δεν θα μπορούσε να θεμελιώσει μια συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας.

54 Πρώτον, κατά πάγια νομολογία η ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας των κοινοτικών οδηγιών δεν επιτρέπει, σε περίπτωση αμφιβολίας, να λαμβάνεται μεμονωμένα υπόψη το γράμμα μιας διατάξεως, αλλ' αντιθέτως απαιτεί να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα της αποδόσεώς του στις άλλες επίσημες γλώσσες (βλ. επ' αυτού, αποφάσεις της 2ας Απριλίου 1998, C-296/95, EMU Tabac κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-1605, σκέψη 36, της 17ης Ιουνίου 1998, C-321/96, Mecklenburg, Συλλογή 1998, σ. I-3809, σκέψη 29, και της 26ης Μαΐου 2005, C-498/03, Kingscrest Associates και Montecello, Συλλογή 2005, σ. I-4427, σκέψη 26).

55 Πάντως, όπως υπογραμμίζει η γενική εισαγγελέας στο σημείο 71 των προτάσεών της, από τη σύγκριση των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων προκύπτει ότι το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής δικηγόρου στο πλαίσιο δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών αναγνωρίζεται ανεξάρτητα από την ύπαρξη συγκρούσεως συμφερόντων.

56 Δεύτερον, όπως παρατηρεί η Επιτροπή, αν η φράση «und zwar immer» ερμηνεύονταν κατά τον τρόπο που πρότεινε η UNIQA, οι διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/344 θα καθίσταντο άνευ σημασίας, εφόσον το κανονιστικό τους περιεχόμενο θα ταυτιζόταν με εκείνο του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄.

57 Τρίτον, όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 71 των προτάσεών της, ούτε από την αρχική πρόταση οδηγίας της Επιτροπής ούτε από τις λοιπές προπαρασκευαστικές πράξεις προκύπτουν στοιχεία δικαιολογούντα το συμπέρασμα ότι με το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/344, ο κοινοτικός νομοθέτης σκοπούσε αποκλειστικά στη θέσπιση ενός συμπληρωματικού εργαλείου άρσης των συγκρούσεων συμφερόντων, και όχι ενός αυτοτελούς δικαιώματος επιλογής εκπροσώπου.

58 Αντιθέτως, από το ιστορικό θεσπίσεως της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι ο αρχικός σκοπός της διασφαλίσεως της ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου στο πλαίσιο των συμβάσεων ασφαλίσεως νομικής προστασίας, ανεξαρτήτως της υπάρξεως συγκρούσεως συμφερόντων, διατηρήθηκε, έστω και αν περιορίστηκε στις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες.

59 Τέταρτον, επιβάλλεται, η διαπίστωση ότι, το άρθρο 5 της οδηγίας 87/344 παρέχει βεβαίως, τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να εξαιρέσουν από την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορισμένες υποθέσεις που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση οδικών οχημάτων. Εντούτοις, αυτή η εξαίρεση από το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς και ως εκ τούτου δεν μπορεί να θεμελιώσει έναν κατ' αναλογία συλλογισμό.

60 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει προβλέψει παρέκκλιση για την περίπτωση κατά την οποία μεγάλος αριθμός ασφαλισμένων έχει υποστεί ζημία οφειλόμενη στο ίδιο γεγονός.

61 Η UNIQA και η Επιτροπή ισχυρίζονται συναφώς ότι, κατά τον χρόνο εκδόσεως της οδηγίας 87/344, δεν είχε ακόμη εμφανιστεί το φαινόμενο των συλλογικών ζημιών. Ως εκ τούτου, το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση συλλογικής ζημίας.

62 Η επιχειρηματολογία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

63 Συγκεκριμένα, αφενός, η επέλευση γεγονότων που επηρεάζουν κατά τον ίδιο τρόπο σημαντικό αριθμό ατόμων δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Όπως προέβαλε ο E. Eschig, αρκετές περιπτώσεις είχαν καταγραφεί ήδη πριν εκδοθεί η οδηγία 87/344.

64 Αφετέρου, ακόμη και αν υποτεθεί ότι νέες συγκυρίες συντέλεσαν, σε επίπεδο κρατών μελών, στον πολλαπλασιασμό των αγωγών με αντικείμενο τη συλλογική προστασία των συμφερόντων των μελών μιας ομάδας ατόμων, τέτοιου είδους συγκυρίες δεν θα μπορούσαν, υπό το ισχύον κοινοτικό δίκαιο, να περιορίσουν την ελευθερία όσων έχουν συνάψει ασφάλιση νομικής προστασίας να μετάσχουν ή να μη μετάσχουν σε τέτοια συλλογική αγωγή και να επιλέξουν, ενδεχομένως, νομικό εκπρόσωπο.

65 Τέλος, είναι χρήσιμο να διευκρινιστεί ότι η οδηγία 87/344 δεν σκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση των ασφαλιστήριων συμβάσεων σε θέματα νομικής προστασίας των κρατών μελών και ότι, υπό το ισχύον κοινοτικό δίκαιο, είναι ελεύθερα να καθορίσουν το εφαρμοστέο στις εν λόγω συμβάσεις καθεστώς.

66 Εντούτοις, τα κράτη μέλη πρέπει να ασκούν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα αυτό τηρουμένου του κοινοτικού δικαίου, και συγκεκριμένα, του άρθρου 4 της οδηγίας 87/344.

67 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ερμηνεύει, στο μέτρο του δυνατού, τις διατάξεις του VersVG υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού της οδηγίας 87/344, λαμβάνοντας υπόψη την ανωτέρω δοθείσα ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ (βλ., επ' αυτού, κυρίως, την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψη 113).

68 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/344 έχει την έννοια ότι ο ασφαλιστής νομικής προστασίας δεν μπορεί, σε περίπτωση μεγάλου αριθμού ασφαλισμένων ζημιωθέντων από το ίδιο γεγονός, να επιφυλάξει για τον εαυτό του το δικαίωμα να επιλέγει ο ίδιος τον νομικό εκπρόσωπο όλων των εμπλεκόμενων ασφαλισμένων.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

69 Δεδομένης της απάντησης στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

70 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 87/344/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1987, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την ασφάλιση νομικής προστασίας, έχει την έννοια ότι ο ασφαλιστής νομικής προστασίας δεν μπορεί, σε περίπτωση ζημίας μεγάλου αριθμού ασφαλισμένων οφειλομένης στην ίδια αιτία, να επιφυλάξει για τον εαυτό του το δικαίωμα να επιλέγει ο ίδιος τον νομικό εκπρόσωπο όλων των εμπλεκόμενων ασφαλισμένων.

(υπογραφές)